

TEMA 8: AS REVOLUCIÓNS BURGUESAS

1. AS NOVAS IDEAS DO S. XVIII E XIX:

O liberalismo e os nacionalismos son dúas das ideoloxías cunha pegada máis fonda e maior influencia ao longo da Idade Contemporánea e na actualidade. As dúas configúranse orixinariamente en oposición ao Antigo Réxime desde dous puntos de vista diferentes:

O liberalismo porque supón poñer en cuestión o absolutismo e a sociedade estamental.

Xorde a partir dos séculos XVII-XVIII inspirado polas ideas da Ilustración, representando os intereses da burguesía e en clara oposición ao Antigo Réxime:

- Fronte a soberanía real xustificada na relixión e fronte ao absolutismo, defendían a **soberanía nacional** e a **división de poderes**, principios derivados da Ilustración. Isto non significa que renegasen da monarquía, senón que, nos sistemas liberais con monarquías, estas soamente exercen o poder executivo. O poder lexislativo recae nos Parlamentos e o xudicial, nos xuíces.
- Fronte á sociedade estamental, defendían unha **sociedade de clases** na que existise a igualdade ante a lei de todos os cidadáns. A posición neste sistema de clases vén determinada pola economía.
- Desde o punto de vista das institucións, as **Constitucións** van a ser as Leis Supremas dos sistemas liberais e van recoller tanto os dereitos dos cidadáns como a estrutura do poder político.
- Fronte á economía intervida e supeditada aos intereses dos estamentos rendeiros (clero e nobreza), defendían o **capitalismo** ou liberalismo económico, un sistema baseado fundamentalmente na **propiedade privada** e no **mercado libre**. Defendían a innovación nas actividades agrícolas e na industria. Querían liberar o traballo das limitacións dos gremios e acabar coa intervención do Estado na economía, que impedía ou limitaba o libre comercio.

O nacionalismo cuestiona a estrutura territorial dos Estados da Idade Moderna, que eran patrimonio dos monarcas, ben baixo a forma de Coroas formadas por territorios heteroxéneos ou ben baixo a forma de territorios con trazos comúns divididos en distintas entidades políticas. aparece deste xeito como un complemento do liberalismo, dado que o seu concepto de **soberanía nacional**, que demole as bases do Antigo Réxime, implica tanto a aparición dun suxeito político novo como o fortalecemento dos lazos que unen á nación no marco do patriotismo e dos seus símbolos: bandeira, himnos, idioma, etc...

O liberalismo, herdeiro directo dos principios da Ilustración, fomentará a partir do **derradeiro terzo do século XVIII** as revolucións políticas europeas e americanas contra o Antigo Réxime.

Estas revolucións aglutinarán tanto á burguesía, cuxos intereses representaba netamente o liberalismo, como os grupos populares descontentos co Antigo Réxime, e mesmo a determinados membros da nobreza e do clero que, malia pertencer aos estamentos privilexiados, tomarán partido na causa liberal para adaptarse ás novas estruturas políticas, sociais e económicas que xorden coas revolucións.

2. A INDEPENDENCIA DOS ESTADOS UNIDOS DE AMÉRICA:

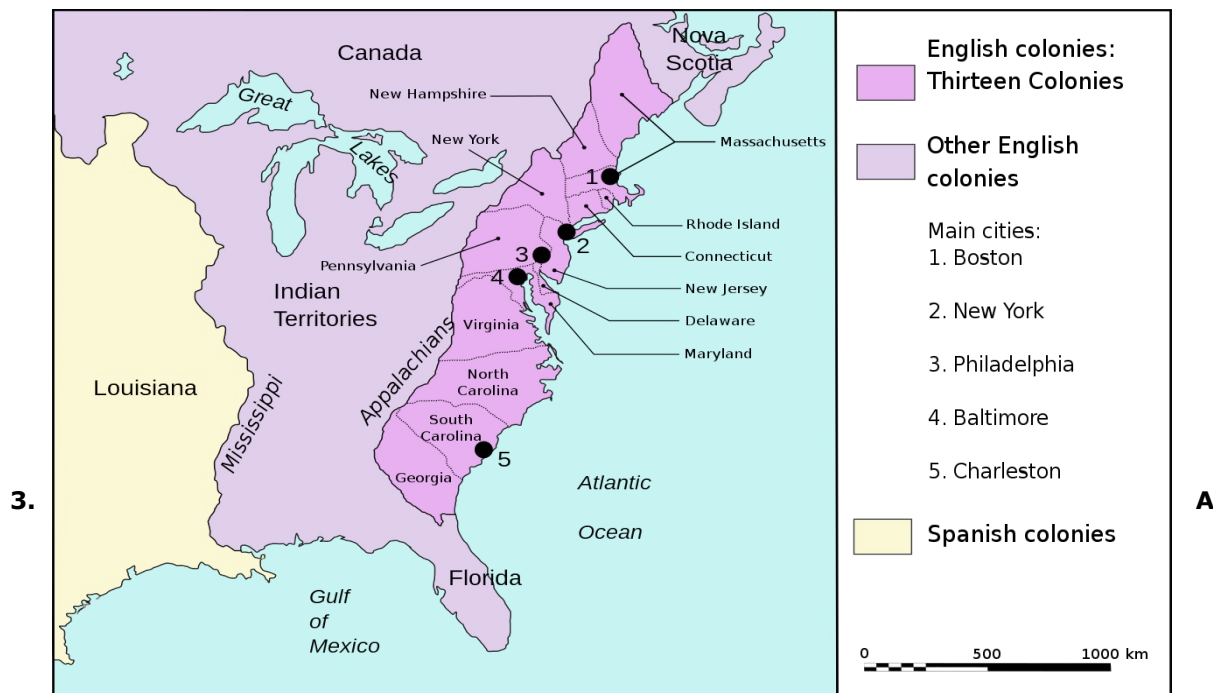
En 1620 un grupo de puritanos ingleses descontentos coa Igrexa anglicana de Inglaterra decidiron irse a América. Era un territorio novo onde podían desenvolver con liberdade as súas crenzas relixiosas. Pouco a pouco foron chegando máis ingleses, que poboaron a costa leste de América do Norte e constituíron as chamadas **trece colonias**.

A orixe dos actuais Estados Unidos está nas **trece colonias** que na costa leste de América do Norte posuían os británicos. Estas colonias, establecidas a partir do século XVII, estaban sometidas economicamente aos intereses da metrópole, mais foron desenvolvendo uns vencellos entre elas cada vez máis intensos.

As **causas** da independencia dos EUA deben buscarse na **guerra dos Sete Anos** entre Francia e Gran Bretaña (1756-1763), conflito que rematou coa vitoria británica e, consecuentemente, coa perda por parte de Francia da meirande parte das súas posesións en América. Porén, a guerra tamén provocou un grande descontento nas Trece Colonias, que viron como, a pesar da súa colaboración durante a contenda, ao finalizar esta se lles incrementaban as taxas e as cargas fiscais para financiar a recuperación da metrópole.

Precisamente, un dos primeiros feitos no proceso da independencia é o simbólico **motín do té** (1773), no que un grupo de colonos protesta contra as taxas que gravaban ese produto botando ao mar un cargamento de té británico no porto de Boston.

A posterior **guerra** entre os colonos e a metrópole, na que destacarán figuras coma George Washington, comezará en 1776 coa firma da **Declaración de Independencia de Estados Unidos** o 4 de xullo por parte dos representantes das Trece Colonias no Congreso Continental de Filadelfia. A guerra foi longa e rematou en 1783 coa **Paz de París** na que o Gran Bretaña recoñeceu finalmente a independencia. Catro anos máis tarde, en 1787, aprobouse a **Constitución** de Estados Unidos, a primeira da historia, que recollía os principios do liberalismo político.

REVOLUCIÓN FRANCESA:

A Revolución Francesa de 1789 supuxo a destrución do Antigo Réxime no que fora o reino do Rei Sol, nunha das potencias absolutistas hexemónicas da Idade Moderna. A súas implicacións históricas transcenden os límites franceses, dado que se converteu nun espello para todas as revolucións liberais europeas.

As causas da Revolución Francesa hai que buscalas na **crise estrutural** do Antigo Réxime, que se concreta en:

- **CRISE SOCIAL:** As estreitas marxes de promoción social dos estamentos xeraran un gran **descontento na burguesía** que, malia a súa posición económica, estaba relegada ao chanzo máis baixo da sociedade do Antigo Réxime. Pola súa parte, o campesiñado e os grupos populares, que constituían a maioría da poboación, sustentaban economicamente todo o sistema debido a unha enorme presión tributaria e a cargas de orixe feudal, co que o seu descontento é paralelo ao da burguesía.
- **CRISE ECONÓMICA:** As malas colleitas da década de 1780 provocaron unha alza continuada de prezos que asfixiou aínda máis ao campesiñado e aos grupos populares urbanos.
- **CRISE POLÍTICA:** O Estado francés estaba nunha situación de creba dado que os ingresos non acadaban os niveis dos gastos. Ante esta situación o monarca francés buscará, sen éxito, a colaboración dos estamentos privilexiados, dado que no Antigo Réxime clero e nobreza estaban exentos do pago de taxas. Paralelamente, as ideas liberais derivadas da Ilustración cuestionaban o poder absoluto do monarca e a soberanía baseada na orixe divina do seu poder.

Esta crise xeneralizada agudízase coa convocatoria dos **Estados Xerais (Cortes)** por parte de Luis XVI, institución de carácter consultivo da que o monarca convoca pra pedir diñeiro para a Coroa. Os representantes do estado chan esixen que o voto fose por persoa, e non por estamento. Ao non aceptarse esta esixencia os representantes do estado llano decidiron reunirse por separado e constituír as chamada **Asemblea Nacional** e estableceron que a **soberanía residía nos representantes do pobo** e non no rei. Esta Asemblea Nacional presende facer unha Constitución polo que pasa a ser a Asemblea Constituínte. Luis XVI intenta desfacela por tódolos medios e iso provoca aínda máis descontento popular.

O proceso de demolición do Antigo Réxime estaba en marcha e tivo o seu detonante simbólico na rúa, cando o **14 de xullo de 1789 o pobo de París asalta a prisión da Bastilla**, símbolo do absolutismo monárquico.

A Asemblea Constituínte desmontou o Antigo Réxime en Francia. Para iso deu varios pasos entre os que destacan:

- **Abolición do feudalismo:** sistema de organización do poder de orixe medieval que se baseaba en que a propiedade da terra tiña que estar en mans dos privilexiados (nobreza, clero e rei), que ademais non pagaban impostos.
- **Redacción da Declaración dos Dereitos do Home e do Cidadán:** documento no que se recollían liberdades e dereitos básicos para toda a poboación.
- **Redacción da Constitución de 1791:** que recollía as principais ideas da Ilustración: igualdade ante a lei, a liberdade, a separación de poderes e a soberanía nacional. Non se abolía a monarquía, seguía habendo rei pero este debía someterse tamén á Constitución e aceptar que a soberanía residía no pobo.

Esta monarquía será breve pola continua oposición do monarca, remiso a compartir o poder e favorable a unha intervención militar estranxeira que rematase coa revolución.

Debido a isto, entre 1792 e 1804 surxe a **I República francesa**, na que o monarca será guillotinado e os revolucionarios comezan a dividirse en función da profundidade e ritmo dos cambios que pretenden. Xérase así un período marcado pola inestabilidade entre republicanos moderados e radicais e os conflitos contra outros países.

Neste contexto terá lugar o ascenso dos militares; e será un xeneral, **Napoleón Bonaparte**, quen rematará por dar un golpe de Estado en 1799 e por dirixir Francia ata 1815. Este foi un período moi complexo, caracterizado por dous feitos centrais:

- Por unha banda, Napoleón **asenta os principios do liberalismo en Francia** (Código Civil de 1804).
- Por outra, coróase emperador e **comeza unha política de conquista de Europa** co obxectivo de espallar os ideais da Revolución Francesa.

Os éxitos militares de Napoleón fronte a todas as potencias europeas (agás Gran Bretaña) e as súas conquistas remataron tralas súas derrotas en **Leipzig** (1813) e **Waterloo** (1815). As monarquías europeas absolutistas como Austria, Prusia, Rusia ou España conseguiron así vencer a Napoleón, pero non puideron deter o inexorable avance das ideas revolucionarias que, antes ou despois, acabarían con elas.

4. A RESTAURACIÓN:

Cando a Revolución Francesa tratou de desmontar o Antigo Réxime en Francia, outros países europeos como Gran Bretaña, Prusia, Austria, España ou Rusia, declaráronlle a guerra para evitar que as ideas revolucionarias se propagasen por Europa.

Cando derrotaron a Napoleón este movemento tomou un novo impulso. En 1815 as potencias vencedoras impuxeron unha nova orde en Europa. Convocaron o chamado Congreso de Viena que serviu para iniciar a volta ao Antigo Réxime: restauración da monarquía e derogación das constitucións.

Para reforzar esta reacción de apoio ao absolutismo firmáronse distintas alianzas entre os Estados europeos coa finalidade de axudar a calquera monarquía que se vise amenazada. Surxiu así a Santa Alianza, un pacto militar entre Austria, Prusia e Rusia; ao que tamén se sumou Gran Bretaña (Cuadruple Alizanza). Ante calquera ameaza revolucionaria, un gran exército interviría para defender o absolutismo.

5. OS MOVEMENTOS REVOLUCIONARIOS ENTRE 1830 E 1848:

Como xa se mencionou entre 1796 e 1814 Napoleón intentou conquistar Europa e iso axusou a expandir as ideas liberais. Por iso, cando o absolutismo se vai desenvolvendo por Europa hai partes da poboación que non están de acordo con iso e inician revolucións:

- **Revolucións de 1830:** tras 1815 no Congreso de Viena restaurouse a monarquía en Francia. EN París iniciouse unha revolución en contra que se acabou expandindo a Polonia, España, os Países Baixos e Bélxica. Salvo no caso dos Países Baixos, que lograron independizarse de Bélxica, no resto de territorios os reis lograron manter o poder.
- **Revolucións de 1848:** iniciáronse de novo en Francia, onde se pedía sufraxio universal, dereito a folga e maiores dereitos e liberdades para a poboación. Instaurouse unha II República que durou pouco pero que tivo unha gran repercusión e expandiu as protestas a outros países. DE novo as monarquías lograron impoñerse.

Consecuencias das revolucións: aínda que os reis quería seguir impoñendo o absolutismo e o Antigo Réxime o poder das novas ideas liberais era imparabile.

- En case todos os países europeos elaboráronse **constitucións** que foron limitando pouco a pouco o poder real e recolleron **dereitos para os cidadáns**.
- Xurdiron ideoloxías socialistas que defendían melloras para a cidadanía.
- Nos territorios alemáns e italianos desencadearon un sentimento nacionalista que levou ao xurdimento dos Estado de **Alemaña** e **Italia**.

6. A REVOLUCIÓN LIBERAL EN ESPAÑA:

O REINADO DE CARLOS IV

Carlos IV chega ao trono en 1788, un ano antes da Revolución Francesa. Isto supón o final da política ilustrada, o peche de fronteiras e a guerra contra Francia. Porén, a partir de 1796 a monarquía hispana entrará na órbita francesa e mesmo se aliará na guerra de Napoleón contra os británicos, sufrindo a derrota de **Trafalgar** (1805), batalla que aparece no cadro da dereita pintada polo inglés William Turner en 1822. As consecuencias desta derrota, o aumento do descontento popular e as tensións entre Carlos IV e o seu fillo Fernando rematan coas **abdicacións de Baiona** (1808), nas que os Borbóns renuncian ao trono, quedando este en mans de Xosé I, irmán de Napoleón.

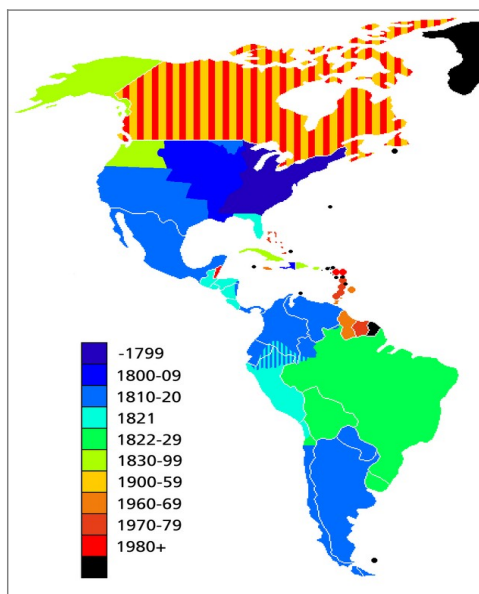

Nin a monarquía Bonaparte, malia o seu carácter reformista, nin a ocupación do territorio polas tropas francesas serán aceptadas pola maioría da poboación, iniciándose así a **Guerra da Independencia** (1808-1814).

GUERRA E REVOLUCIÓN LIBERAL

Durante a Guerra da Independencia, caracterizada pola táctica de *guerrillas* contra o superior exército francés, terá lugar a revolución liberal en España: as Cortes de Cádiz, cidade que resiste á invasión francesa, rematarán co absolutismo mediante as medidas que culminan na **Constitución de 1812**: soberanía nacional, división de poderes, liberdade de imprenta e ata sufraxio universal masculino foron os postulados deste documento, auténtico símbolo do liberalismo español e europeo do século XIX.

O REINADO DE FERNANDO VII (1814-1833)

O *desexado* Fernando VII retorna a España e ao trono en 1814 e imporá unha **volta ao Antigo Réxime**, abolindo toda a obra lexislativa e constitucional gaditana e levando a cabo unha dura represión dos liberais. Malia esta persecución, a vaga revolucionaria liberal de 1820 iníciase en España co pronunciamento de Riego e restablecerá a Constitución de 1812, mantendo a Fernando no trono, ata que en 1823 remate abruptamente coa restauración do absolutismo da man da intervención das potencias absolutistas europeas. Absolutismo e represión caracterizarán o derradeiro período do reinado de Fernando VII, a Década Ominosa (1823-1833).

No reinado de Fernando VII terán lugar os **procesos de independencia das colonias americanas**, onde as ideas liberais e a súa participación nas Cortes de Cádiz derivaron nas sucesivas independencias alentadas pola burguesía crioula (Arxentina en 1810, Venezuela en 1815, Chile en 1818, México en 1821), representada por figuras como **Bolívar** ou **San Martín**.